

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ГЕОГРАФІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Копилець Є.В., Широка А.О.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

Сучасні дослідники акцентують на значущості музеїв при закладах освіти як центрів освітньо-виховної та краєзнавчої роботи [1]. З огляду на це вважаємо актуальним питання діяльності шкільних музеїв як осередків географічного краєзнавства.

Ще на початку 1950-хх рр. відомий географ та методист О. О. Половінкін констатував, що логіка як навчання географії, так і самої географічної науки визначає потребу у створенні в школі крім географічних класу та кабінету ще й географічного музею: «...Не можна забувати і про те, що географія вивчає предмети і явища не ізольовано, а в їх сукупності, встановлюючи між ними глибокий причинний зв'язок. Ось таке комплексне визначення предметів і явищ з зазначенням їх причинної взаємозалежності можна повною мірою показати тільки у великих розмірах, тобто в музеї» [12, с. 210]. У баченні О. О. Половінкіна шкільний географічний музей повинен виростати з тематичного компонування незручних для перенесення наочних посібників, «наборів колекцій карт, картин і фото» [12, с. 211] та мати краєзнавче спрямування.

Утім, ці ідеї не набули подальшого розвитку. Тодішні повоєнні школи не могли собі дозволити вивільнити окрему кімнату під географічний музей, до того ж, це завдання не було для них пріоритетним. Охарактеризований О. О. Половінкіним варіант, коли кабінет географії поєднує в собі класну кімнату, власне кабінет і музей, також не був оптимальним. Як зазначав на початку 1980-х рр. Є. Й. Шипович, «Раніше географічні кабінети за зовнішнім оформленням нагадували музеї, виставки. Тепер від такого оформлення відмовилися. Практика показала, що... учні, прийшовши на урок географії в такий кабінет, більшу увагу звертають на розглядання цих експонатів, ніж на пояснення вчителя і відповіді своїх товаришів...» [15, с. 149].

Аналіз фахової літератури засвідчує, що з плином часу проблема створення шкільного географічного музею відсунулася на периферію методики навчання географії. Основним варіантом музейного розміщення географічних експонатів у школі стала географічна експозиція шкільного краєзнавчого музею.

У сучасній Україні географи-методисти також убачають перспективи шкільної музейної роботи географічного спрямування в оформленні відповідних тематичних експозицій краєзнавчих музеїв [5; 9; 14]. Ні Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства освіти України (затверджене наказом Міністерства освіти України від 20.05.1997 № 151), ні Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у

сфері управління Міністерства освіти і науки України (редакція відповідно до наказу МОН від 04.09.2006 № 640), ані чинне Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України (затверджене наказом МОН від 22.10.2014 № 1195) не виділяють географічного профілю музеїв, хоча й не відкидають можливості їхнього функціонування.

За підсумками огляду музеїв при закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України (інформація додатку до листа Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН від 20.03.2023 № 4/738-23), із 3243 музеїв (у т.ч. 2964 – у закладах загальної середньої освіти) на жовтень 2022 р. налічувалося 704 краєзнавчі, 33 природничі та не було жодного географічного музею.

На Полтавщині, згідно з додатком до наказу Департаменту освіти і науки Полтавської облвійськкадміністрації «Про підсумки обласного огляду музеїв при закладах освіти, які перебувають у сфері Міністерства освіти і науки України» від 14.11.2022 № 211, у жовтні 2022 р. діяло 162 музеї різних профілів, у т.ч. 9 краєзнавчих, 1 – меморіально-природничий (зразковий музей В. І. Вернадського в Опорному закладі «Шишацька спеціалізована школа імені В. І. Вернадського Шишацької селищної ради Полтавської області), 1 – геологічний (у Комунальному опорному закладі «Сенчанська загальноосвітня школа I–III ступенів Сенчанської сільської ради Полтавської області).

Географічна експозиція мала б бути атрибутивною для шкільного краєзнавчого музею, адже методичні рекомендації акцентують на обов'язковості у структурі шкільного краєзнавчого музею розділу «Природа краю» [2; 10]. Та аналіз довідкової літератури [3; 8; 13] засвідчує, що розділи природничого, географічного змісту є далеко не в усіх краєзнавчих музеях при закладах загальної середньої освіти.

Ця ситуація є парадоксальною, адже на початку ХХ ст. у школах домінували саме природничі музеї [11]. У 1925 р. теоретик географічного краєзнавства К. В. Дубняк писав: «...Аксіомно очевидно, що краєзнавство є наука географічна» [4, с. 226], трактував краєзнавство як географію місцевого краю і окреслював його зміст схемою «природа території як фундамент господарства; людина як сила, що використовує природу, впливає на неї, планує господарство відповідно до властивостей природи території; економіка території – виробничий ефект людського впливу на природу».

Вважаємо, що недооцінювання навчальних та виховних можливостей шкільного географічного музею, експозицій географічної тематики у комплексному краєзнавчому музеї негативно позначається на географічній освіті, на престижі географії як шкільного предмету та науки [6]. Навіть потенціал існуючих комплексних та спеціалізованих природничих музеїв

реалізується географами-методистами далеко не повністю [7].

Таким чином, створення географічних музеїв у вітчизняних закладах загальної середньої освіти – актуальна педагогічна проблема. Організація шкільних природничих музеїв або принаймні природничих відділів краєзнавчих музеїв при закладах загальної середньої освіти потребує істотнішої методичної підтримки та популяризації. До цього мають долучитися і заклади позашкільної освіти відповідного профілю, адже координація діяльності музеїв при закладах освіти покладена на Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді.

Список використаних джерел:

1. Білик Н. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 3. С. 82–90. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(198\)-82-90](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(198)-82-90)
2. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.
3. Децик Р. А. Невичерпна скарбниця людських святинь. Шкільні музеї Закарпатської області. 2-ге вид., переробл. та допов. Ужгород: Гражда, 2008. 216 с.
4. Дубняк К. Що таке краєзнавство. *Червоний шлях*. 1925. № 6–7. С. 224–237.
5. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Скуратович О. Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: посіб. для вчителя / за ред. С. Г. Коберніка. Київ: Навчальна книга, 2005. 319 с.
6. Копилець Є. В. До проблеми створення шкільного географічного музею. *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., м. Київ*. Біла Церква: Вид-во «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. С. 207–211.
7. Копилець Є. В. Природничі музеї та навчання географії: нереалізований потенціал. *Природничі музеї та їх роль в освіті і науці: матеріали Міжнарод. наук. конф. (27–30 жовтня, 2015 р., Київ)*. Київ, 2015. Ч. 1. С. 62–64.
8. Мандруємо музеями навчальних закладів столиці: довідник. Київ, 2005. 64 с.
9. Методика викладання географії в школі: навч.-метод. посіб. / С. Г. Кобернік та ін.; за ред. С. Г. Коберніка. Київ: Стафед-2, 2000. 320 с.
10. Музейна справа в закладах освіти. Методичні рекомендації. 3-тє вид., допов. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2012. 126 с.
11. Омельченко Ю. А. Розвиток учбових музеїв: навч. посіб. Київ: НМК ВО, 1988. 195 с.
12. Половінкін О. О. Методика викладання фізичної географії. Київ: Радянська школа, 1952. 328 с.

13. По музеях навчально-виховних закладів Хмельницької області: довідник. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2009. 228 с.
14. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: підручник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
15. Шипович Є. Й. Методика викладання географії. Київ: Вища школа, 1981. 176 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛОДІВ СУБТРОПІЧНИХ ТА ПІВДЕННИХ КУЛЬТУР КОЛЕКЦІЇ ХОРОЛЬСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ У ХАРЧУВАННІ

¹Красовський В.В., ¹Черняк Т.В., ²Єгоркіна С.О., ²Шкура Т.В.
¹Хорольський ботанічний сад, ²Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Нині, в умовах змін клімату, субтропічні плодові культури – невід’ємна частка живих колекцій ботанічних садів. Своєрідну за складом колекцію субтропічних плодових культур має Хорольський ботанічний сад [7, 10, 13, 14, 19].

За результатами фенологічних спостережень за рослинами колекції, що проводились впродовж 2022-2024 рр. встановлено період збиральної та споживчої стиглості плодів (між собою співпадали) досліджуваних культур (15 сортів, 25 селекційних форм, які за таксономічним складом належать до 9 видів, 8 родів та 7 родин). Період збиральної та споживчої стиглості плодів розпочинався у II декаді липня плодоношенням *F. carica* і закінчувався у III декаді грудня збиранням плодів *M. germanica* (табл. 1).

Таблиця 1.

Період збиральної та споживчої стиглості плодів субтропічних видів

Видова назва	VII			VIII			IX			X			XI			XII			
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
<i>A. triloba</i>																			
<i>M. germanica</i>																			
<i>P. dulcis</i>																			
<i>P. armeniaca</i>																			
<i>Z. jujuba</i>																			
<i>F. carica</i>																			
<i>P. incarnata</i>																			
<i>P. granatum</i>																			
<i>D. virginiana</i>																			

За дегустаційною оцінкою [20] загальна якість плодів досліджуваних культур була доброю і високої якості.

Стигли плоди окремих сортів та селекційних форм субтропічних культур колекції Хорольського ботанічного саду зображено на рис.1.